

Niemiecka kultura i język w Polsce w obliczu nowych wyzwań.
Mniejszość niemiecka w Polsce jako przyszłościowy partner w zmieniających się czasach.

**Stanowisko Związku Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce
33 lata po podpisaniu polsko-niemieckiego traktatu o dobrym sąsiedztwie
i 13 lat po podpisaniu Wspólnej Oświadczenia Okrągłego Stołu w sprawie wspierania
mniejszości niemieckiej w Polsce oraz obywateli polskiego pochodzenia i Polaków w Niemczech.**

Opole, 22 lutego 2024 r.

W dokumencie roboczym XXXIII Grupy Kopernika z 24 maja 2023 r. czytamy m.in. "Niemcy w Polsce i Polacy w Niemczech są aktywnymi współtwórcami społeczeństwa obywatelskiego. Wspieranie i wzmacnianie ich zaangażowania jest wspólnym polsko-niemieckim interesem. Wnoszą oni bowiem istotny wkład w powstawanie różnorodnej i bliskiej swoim obywatelom Europy."

13 lat po podpisaniu Wspólnego Oświadczenia Okrągłego Stołu i 33 lata po podpisaniu Traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy między Republiką Federalną Niemiec a Rzeczpospolitą Polską, w oparciu o wydarzenia i doświadczenia ostatnich lat, organizacja dachowa Mniejszości Niemieckiej w Polsce podsumowuje i zajmuje stanowisko w odniesieniu do przyszłych wyzwań stojących przed jej społecznością.

Interesy dwóch bardzo różnych grup społecznych, Niemców w Polsce oraz obywateli polskiego pochodzenia i Polaków w Niemczech, były w ostatnich latach rozpatrywane wspólnie i współzależnie. Podczas gdy wyzwania stojące przed obiema grupami były początkowo rozpatrywane oddzielnie, zaś podejście "symetryczne" ugruntowało się z czasem, szczególnie w polskiej polityce ostatnich lat. Polityka ta miała zauważalny wpływ na Niemców mieszkających w Polsce, czego kulminacją była dyskryminacja wprowadzona przez polski rząd wobec dzieci Mniejszości Niemieckiej, w ramach której lekcje języka mniejszości dla samej mniejszości niemieckiej w Polsce zostały zredukowane z ustawowych 3 godzin do zaledwie 1 godziny tygodniowo.

Mając na uwadze zarówno doświadczenia ostatnich lat jak i wyzwania związane z żywotnością kultury i języka niemieckiego przed którymi stoi Mniejszość Niemiecka w Polsce, Związek Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce pragnie zwrócić uwagę na następujące tematy:

1. Polityczne traktowanie problemów Mniejszości Niemieckiej

W oparciu o dotychczasowe doświadczenia Mniejszość Niemiecka uważa, że należy wprowadzić niezależne konsultacje rządowe lub inne niezależne formaty dialogu poruszające problemy obu grup, ponieważ istnieją poważne różnice między obiema grupami, zarówno historycznie, jak i pod względem ich oczekiwań i problemów: Niemcy w Polsce stanowią autochtoniczną, geograficznie spójną grupę ludzi, która od wieków mieszka na swoich tradycyjnych terenach zamieszkania. Obywatele polskiego pochodzenia i Polacy w Niemczech to grupa, która przede wszystkim wyemigrowała do Republiki Federalnej Niemiec w ostatnich dziesięcioleciach i żyje rozproszona po całym kraju. Mniejszość Niemiecka w Polsce jest uznaną mniejszością narodową, podczas gdy Polacy w Niemczech nią nie są. Odmienny status prawny obu grup w ich krajach skutkuje różnymi warunkami ramowymi, w ramach których obie grupy stoją przed różnymi wyzwaniami i problemami.

2. Wsparcie i reorganizacja języka niemieckiego jako języka mniejszości w polskim systemie oświaty

Solidna edukacja językowa pozostaje jedną z najważniejszych aspektów dla społeczności mniejszości niemieckiej w Polsce, szczególnie w kontekście o zakazu języka niemieckiego w czasach PRL i po obecnej dyskryminacji ostatnich dwóch lat. Aby poprawić i zmienić tę sytuację, nauczanie języków mniejszości powinno zostać zmodernizowane i bardziej zorientowane na przyszłość. Aby to zapewnić, potrzebne jest dalsze wsparcie dla istniejących szkół i przedszkoli z językiem niemieckim jako językiem mniejszości, a także wsparcie dla tworzenia nowych stowarzyszeniowych szkół i przedszkoli oraz reorganizacja całego systemu edukacji w zakresie języków mniejszości (w tym kształcenia nauczycieli) w Polsce. Niezbędna jest tu odpowiednia strategia, w którą zaangażowany będzie w szczególności polski rząd, uwzględniająca również realizację wymogów zawartych w Europejskiej Karcie Języków Regionalnych lub Mniejszościowych. ZNSSK w 2022 roku przyjął pełne stanowisko w tym zakresie pt. „Droga do pewnej przyszłości języka niemieckiego. Stanowisko mniejszości niemieckiej w Polsce dotyczące realizacji Europejskiej Karty Języków Regionalnych i Mniejszościowych”. Stanowisko zostało przekazane właściwym organom Rady Europy i Rzeczypospolitej Polskiej.

3. Projekty i programy wspierające (doksztalające) dla nauczycieli języka niemieckiego i nauczycieli przedmiotu

Wzmocnienie współpracy między Instytutem Goethego i Centralnym Biurem Szkolnictwa za Granicą z Mniejszością Niemiecką i instytucjami edukacyjnymi, które nauczają języka niemieckiego jako języka mniejszości, byłoby ważnym wkładem we wspieranie nauczycieli, a tym samym jakości nauczania, np. poprzez projekty i programy, w których osoby mówiące w ojczystym języku (z Niemiec) zapewniają (tymczasowe) wsparcie w takich instytucjach edukacyjnych. Niestety, w ostatnich latach działania tego rodzaju spadły, a z naszej perspektywy powinno się działać wręcz przeciwnie tzn., powinny być prowadzone częściej.

4. Finansowanie instytucjonalne i dłuższe okresy realizacji projektów

Organizacje Mniejszości niemieckiej są finansowane wyłącznie w ramach projektów. Finansowanie projektowe prowadzi do problemów i dużej niestabilności niektórych organizacji Mniejszości Niemieckiej, które same są finansowane jako projekty, ze względu na krótki, roczny czas trwania projektu. Przykładem tego jest Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej, dla którego pracy bardziej odpowiednie byłoby finansowanie instytucjonalne. Organizacja ta zajmuje się naukową oceną historii i aktualnych zagadnień istotnych dla Mniejszości Niemieckiej w Polsce. Taka praca ma ogromne znaczenie dla Mniejszości Niemieckiej, zwłaszcza na tle polskiej polityki historycznej, która jest obciążona uprzedzeniami wobec Niemców.

W przypadku projektów archiwalnych, badawczych i edukacyjnych, dłuższy czas trwania projektu, wynoszący 2-3 lata zamiast jednego roku, byłby również bardziej efektywny, aby odpowiednio zmaksymalizować pracę.

5. Wzmocnienie młodzieży i organizacji młodzieżowych Mniejszości Niemieckiej

Młodzież jako przyszłość Mniejszości Niemieckiej musi być odpowiednio wspierana, tj. z jednej strony praca młodzieżowa Mniejszości Niemieckiej i jej organizacja młodzieżowa, która odgrywa kluczową rolę w tej pracy. Związek Młodzieży Mniejszości Niemieckiej (BJDM) potrzebuje zatem długoterminowego zabezpieczenia finansowego, aby można było zagwarantować profesjonalne wsparcie projektów młodzieżowych. W organizacji młodzieżowej występuje wysoki poziom fluktuacji, dlatego należy stworzyć warunki zapewniające „ciągłość” i stabilność personelu biurowego jak również środków finansowych.

6. Ustanowienie stałej obecności politycznej Mniejszości Niemieckiej w polskim parlamencie

Stworzenie stałej obecności politycznej dla mniejszości narodowych i etnicznych w Warszawie, aby móc wyrażać swoje obawy bezpośrednio w centrum politycznym kraju, ma zasadnicze znaczenie dla środowisk mniejszościowych w Polsce. Do ostatnich wyborów parlamentarnych jesienią 2023 r. Mniejszość Niemiecka miała w ostatnich dziesięcioleciach co najmniej jednego przedstawiciela w polskim parlamencie, który częstokroć reprezentował interesy wszystkich mniejszości narodowych i etnicznych żyjących w Polsce. Aby zapewnić stałą obecność polityczną, należy rozważyć utworzenie stanowiska rzecznika mniejszości z miejscem w polskim parlamencie lub sekretariatu ds. mniejszości.

7. Rozszerzenie muzealnej prezentacji Mniejszości Niemieckiej

Aby przeciwdziałać stereotypowemu myśleniu o Niemcach w Polsce, które zostało wzmocnione przez polską politykę szczególnie w ciągu ostatnich ośmiu lat, potrzebne są dalsze projekty wystawiennicze na wzór udanej wystawy stałej w Centrum Dokumentacyjno - Wystawienniczym Niemców w Polsce z siedzibą w Opolu. Niezbędna byłaby m.in. wystawa objazdowa oparta na wystawie stałej, a także nowe wystawy czasowe poruszające inne tematy.

8. Zachowanie i wzmocnienie Górnośląskiego Centrum Kultury i Spotkań im. Eichendorffa w Łubowicach

Wraz z utworzeniem Górnośląskiego Centrum Kultury i Spotkań im. Eichendorffa w Łubowicach, Mniejszość Niemiecka od lat stara się kultywować postać poety Josepha von Eichendorffa i jego ogólnoniemiecki charakter kulturowy wśród swoich członków i w ich otoczeniu. Celem jest przywrócenie kulturalnego znaczenia Łubowic i jego daleko idącego znaczenia w Niemczech i Polsce w wymiarze europejskim, na jaki zasługuje Eichendorff i jego dziedzictwo. Przyszłość Łubowic powinna być taka, aby dziedzictwo i duch miejsca - sztuka i literatura wyrażone w ruinach zamku i parku - były połączone z aktywną edukacją ludzi, którzy są kreatywni lub chcą być kreatywni, tworząc w ten sposób artystyczne przejawy europejskości i wspólnoty kulturowej. Ruiny zamku Eichendorffa i otaczający go park powinny zostać pilnie odrestaurowane lub poddane konserwacji (ruiny mają zostać trwale zachowane w ich obecnym stanie). Miejsca te mają być ogólnie dostępne i zrewitalizowane. Realizacja tych projektów wymaga długoterminowego zabezpieczenia finansowego.

9. Wspieranie i dalszy rozwój działalności medialnej Mniejszości Niemieckiej

Media Mniejszości Niemieckiej potrzebują stałego finansowania, aby zapewnić mniejszości niemieckiej stały dostęp do informacji w języku niemieckim oraz do informacji o działalności tej społeczności. Niezbędny jest tu dostęp do wsparcia finansowego na takich samych zasadach jak w przypadku innych mniejszości działających w Polsce.

Ponadto dalsza cyfryzacja i profesjonalizacja jest konieczna w obszarze pracy medialnej, aby zagwarantować w przyszłości odpowiedni dostęp do tego rodzaju „niszowych” mediów. Przyszłość produktów prasowych, takich jak Wochenblatt.pl, gazeta Niemców w Polsce jest w internecie, i właśnie na taki kierunek działań wskazują z jednej strony rosnące preferencje dla wersji online wśród czytelników, a z drugiej strony rosnące koszty druku. Proces ten, utrzymanie jakości pracy mediów oraz widoczności mediów i Mniejszości Niemieckiej - gazety, materiały wideo i audio dla telewizji (Schlesien Journal) lub radia (np. Schlesien Aktuell), obecność w mediach społecznościowych - wymaga długoterminowego zabezpieczenia finansowego, które zapewni również profesjonalne wsparcie. W końcu Mniejszość Niemiecka i jej tematy muszą pozostać skutecznie widoczne dla członków Mniejszości Niemieckiej i ogółu społeczeństwa.

10. Ułatwianie dostępu do niemieckich bibliotek medialnych w formie online oraz promowanie niemieckich i niemieckojęzycznych pokazów filmowych w Polsce

Internet i kina oferują członkom Mniejszości Niemieckiej możliwość oglądania treści wideo i audio, takich jak filmy, seriale i programy z Niemiec lub w języku niemieckim w Polsce, a tym samym włączenia języka i kultury niemieckiej do ich codziennego życia. Jednak stosowanie geoblokowania utrudnia dostęp do ofert online, takich jak biblioteki medialne niemieckich kanałów publicznych. Ponadto polskie kina nie gwarantują stałego dostępu do niemieckich produkcji filmowych w języku niemieckim lub produkcji filmowych z niemieckim dubbingiem.

11. Zabezpieczenie działalności kulturalnej Mniejszości Niemieckiej poprzez utworzenie dwóch niemieckich ośrodków kultury

W celu zabezpieczenia pracy kulturalnej Mniejszości Niemieckiej należy utworzyć niemieckie centra kultury, w których będzie można prowadzić działalność teatralną, muzyczną i inną. Ośrodki te powinny działać ponadregionalnie w regionach zamieszkałych przez Mniejszość Niemiecką: jeden ośrodek na południu dla regionu śląskiego i jeden ośrodek na północy dla województw pomorskiego i warmińsko-mazurskiego. Oprócz celu zachowania i kultywowania kultury Mniejszości Niemieckiej w Polsce, ośrodki te mogą funkcjonować jako miejsca spotkań Mniejszości Niemieckiej z polską większością.

12. Wzmocnienie stosunków polsko-niemieckich poprzez utworzenie polsko-niemieckiego funduszu obywatelskiego

Stosunki polsko-niemieckie są szczególnie ożywione w regionach, które zamieszkuje mniejszość niemiecka. Oprócz ugruntowanych stowarzyszeń i organizacji mniejszości niemieckiej i polskiej większości, inicjatywy obywatelskie i grupy nieformalne są również centralnym elementem pracy społeczeństwa obywatelskiego. Dlatego ważne jest, aby wszystkie one miały możliwie równy dostęp do finansowania. Polsko-niemiecki fundusz obywatelski, wzorowany na francusko-niemieckim funduszu obywatelskim utworzonym w 2020 r., mógłby stworzyć podstawę finansową dla wyzwolenia nowego zaangażowania obywatelskiego mniejszości niemieckiej i polskiej większości. W ramach tego należy wzmocnić rolę Domu Współpracy Polsko-Niemieckiej.